

HAJNAL GÉZA

„ÉS SZERTESZÓRJUK A VILÁGBAN...”

Benkő Zoltán szerepe Tollas Tibor lejárataiban

Tollas Tibor lejáratainak történetéről tervezünk könyvet kiadni a Kortárs Kiadóval a közeljövőben. Be kívánom mutatni az 1956 utáni magyar emigráció belső ellentéteit, és azokat a módszereket, amelyekkel a szekértáborok egymás prominenseit igyekeztek lejárni, tönkretenni. Megismerhetjük, hogy a mai közéletben is gyakorta alkalmazott, karaktergyilkosságnak¹ nevezett módszerek hogyan alakították a pozícióharcokat, és hogyan hatnak a mai napig – például az emlékezetpolitikára. Az ilyenfajta lejárásoknak két lényeges jellemzője van: 1) A sértettet csak évekkel később „kárpótolja” az igazságszolgáltatás, amikor már senkit nem érdekel az ügy vagy a megrágalmazott személy. 2) Bármilyen később a lejárattal személyével a nyilvánosságban, újra előhózzák a hamis vádakot, mint igazakat, hiába a korábbi tisztázás. Pontosan ez történt az 1956 utáni magyar emigráció egyik legjelentősebb alakjával, Tollas Tiborral is. Lejáratainak történetében találhatunk korábban hősnek kikiáltott személyeket esendő, gyarló emberként viselkedni, illetve a kollektív emlékezetben kevésbé megmaradt figurákat becsülettel helytállni. Az alábbi tanulmányban Benkő Zoltán ebbéli szerepét foglalom össze, röviden felvillantva néhány mozzanatot, és a készülő kötetben idézettekhez képest jelentősen lerövidítve a fontosabb szövegeket is.

Tollas Tibor módszeres diszkreditálása az 1950-es évektől a rendszerváltozásig, áttételesen egészen napjainkig tart.² A feldolgozott iratok alapján megkülönböztethetjük azokat az akciókat, melyeket a magyar állambiztonság szervezett, illetve támogatott, azoktól az esetektől, melyek az emigráció belharcaiból fakadtak. Benkő Zoltán néhány barátjával szerkesztette meg és terjesztette a *Fekete füzetet*, melyet több mint ezer címre küldtek szét – nem tizenötezerre, ahogy eredetileg Benkő kívánta – az egész nyugat-európai magyarság „tájékoztatására” Tollas Tibor vélt bűneiről, végrehajtva ezzel a korszak egyik legdurvább karaktergyilkosságát. Ugyanakkor Benkő nem működött együtt közvetlenül a magyar szervekkel, maga is célszemély volt Tollas mellett. Ám míg Benkő megítélése minden gyarlósága dacára egyértelműen pozitív a hazai emlékezetpoli-

¹ Már 1967-ben is említik a „karaktergyilkosság” szót egy P. Fekete Géza hagyatékában található iratban.

² Egy 2021-ben megrendezett történész konferencián Tollas lejáratairól megtartott előadásom után is érkezett olyan hozzászólás, mely szerint az emigráció számos jeles képviselője rossz véleménnyel volt a költőről, így például Borbándi Gyula is. Ezzel szemben Borbándi nagyívű művében (*A magyar emigráció életrajza*) kilenc alkalommal említi Tollas Tibort – helyenként kifejezetten elismerően. A *Magyar Nemzet*ben megjelent nekrológijában pedig nagy tisztelettel ír róla.

tikában,³ addig Tollas Tiboré inkább negatív, az emigráció szellemi életében betöltött vitathatatlan érdemei ellenére is.

A sokéves munka során levéltári kutatásokat végeztem az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTTL), a Fővárosi Levéltárban (BFL), a Magyar Nemzeti Levéltárban (MNL), valamint Tollas szülőházából kialakított nagybarcai emlékházban. Ezenkívül áttekintettem P. Fekete Géza hagyatékát a szombathelyi ferences levéltárban. A tervezett kötet lezárásához közeledve a közelmúltban jutott tudomásomra, hogy a Politikatörténeti Intézet (egykori Párttörténeti Intézet) levéltára (PIL) is rendelkezik Benkő Zoltántól származó iratokkal, melyeket maga Benkő bocsátott a levéltár rendelkezésére 1995-ben.⁴ Ennek okát nehéz feltárni, hiszen hagyatéka túlnyomó részét örököse, a Nemzeti Levéltár részére ajánlotta fel. A PIL-be került iratokból öt dosszié a Tollas elleni hadjáratával kapcsolatos. Nem világos, mi lehetett Benkő szándéka ezen iratok átadásával, hiszen többségükből személyére nézve terhelő információkhoz juthatunk az ügyel kapcsolatban.

Nézzük először történetünk főszereplőinek életútját. Kecskési Tibor (Kohlmann Tivadar) 1920-ban született Nagybarcán. Felnőtt korában vette fel a Tollas nevet, melyet már korábbi vezetékneve elhagyásával használt.⁵ A Ludovika Akadémia elvégzése után krónikus szívbetegsége miatt katonai szolgálat helyett a csendőrséghez helyezték. Csendőr főhadnagyként előbb Muraszombaton szolgált, majd Kárpátaljára, Beregszászra vezényelték. Állítása szerint – amikor észlelte a zsidó deportálások embertelenségét –, áthelyezését kérte. 1945 tavaszán a honvédelmi miniszter megbízottjaként az ország keleti határterületein végzett felderítő munkát, az ő jelentései alapján sikerült közel két tucatsnyi települést Magyarország részeként megtartani a szovjet invázió ellenében.⁶ A háború után a volt csendőrtisztekből az elsők között igazolták le, így előbb a Honvédelmi Minisztérium, majd a Belügyminisztérium megbízásából alkalmazták kiképzőtisztként.

1947 decemberében letartóztatták, majd 1949-ben tízévi fegyházra ítélték a beregszászi gettóban elkövetett kegyetlenkedésekért és a zsidók haláltáborba küldéséért. A váci börtönben alakult költőcsoport, a „füveskertiek” meghatározó tagja volt, ő írta a *Bebádogoztak minden ablakot* című, nagy hatású börtönkölteményt. 1956 júliusában szabadult, a forradalom leverése után előbb Bécsbe menekült, majd néhány év elteltével Münchenben telepedett le, s részt

³ Lásd például: *Magyar Hősök. Elfelelt életutak a 20. századból*. Szerk. Czókos Gergely–Kiss Réka–Máthé Áron–Szalai Zoltán. Budapest, 2020, MCC–Nemzeti Emlékezet Bizottsága.

⁴ A levéltár munkatársa, Horváth Julianna arról tájékoztattott, hogy az anyagot közvetítő részvételével intéztük költségén szállították Budapestre.

⁵ Az állambiztonsági iratokban hol Kecskésiként, hol Tollasként szerepel.

⁶ Tollas Tibor: Emlékezés egy húsz év előtti karácsonyra. In *Nemzetőr*. X évf. (1965) 160. sz. 5.

vett a magyar emigráció szervezésében. Eszköze volt ennek a *Nemzetőr* című folyóirat, melynek alapító főszerkesztője volt. 1991-ben a Magyar Köztársaság Legfelső Bírósága megsemmisítette az egykori koncepció perének ítéletét. Tollas 1997-ben hunyt el Münchenben.

Életének meghatározó része volt emigrációs tevékenysége. Az általa szerkesztett lap hasábjain folyamatosan reflektáltak a hazai viszonyokra, nem engedtek a forradalom eszményeiből, a Kádár-hatalmat illegitimnek tekintették. Leglátványosabb megmozdulásuk a tízmillió aláírás összegyűjtése Magyarország szabadságáért, valamint a kiskorúak kivégzése elleni tiltakozás volt, megmentve így több politikai foglyot a haláltól. Tollas Tibor a világ minden tájára ellátogatott, ahol magyarok éltek, rendszeres kapcsolatot ápolt vezető nyugati politikusokkal, pártokkal és szervezetekkel. Fontos tevékenysége volt a könyvkiadás is, saját verseskötetein túl a *Füveskert*-köteteket és más hiánypótló könyveket is kiadott, melyek közül a legnagyobb sikert a több kiadást megélt *Gloria Victis* aratta. A számos neves író, költő műveit tartalmazó kiadvány előszavát Albert Camus írta. Tollas több emigráns szervezetnek volt vezetőségi tagja, s mint ilyen, szívügyének tekintette a formálódó magyar ellenzék támogatását is. Pártfoglaltjai között Demszky Gábort éppúgy megtaláljuk, mint Lezsák Sándort.⁷

Benkő Zoltán (1923–2005) Budapesten született, egyetemi tanulmányait a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán végezte. Gondolkodására nagy hatással voltak a népi írók. Magyarország német megszállását követően csatlakozott az ellenálláshoz. A náciellenes Görgey-zászlóalj tagjaként fegyverszerzésben, az üldözöttek segítségével és robbantásos akciókban működött közre. A háború után előbb a szovjetek, majd 1947-ben parasztpárti tevékenysége miatt a magyar kommunisták is letartóztatták. 1948-ban Kistarcsára, később Recskre internálták, ahol a gúzsbakötés büntetésének „rekordere” lett. 1953-ban szabadult, tevékenyen részt vett az 1956-os forradalomban,⁸ majd leverése után emigrált és a Szabad Európa Rádió munkatársaként dolgozott,⁹ illetve számos emigrációs szervezet is a tagjává fogadta. Megélhetését autókereskedőként biztosította.

⁷ Tollas özvegyének közlése szerint a költő emlékére faragott milotai emlékmű avatásán mindkét politikus megjelent 2017-ben. Lezsák szónokként, Demszky egy szál virággal a kezében. Lezsák észrevéve az egykori főpolgármestert, külön köszöntötte. Kiemelte, hogy bár szinte semmiben sem értenek egyet, Tollas tiszteletében azonban igen.

⁸ „A Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottságának tagja és a Politikai Foglyok Szövetségének társelnöke volt. Ebben a minőségben két alkalommal is részt vett a Nagy Imrével folytatott tárgyalásokon. Közreműködött a Petőfi Kör újjáalakításában, de hamarosan már barikádot épített a bevonuló szovjet csapatok útjába.” <https://mandiner.hu/hirek/2022/04/benko-zoltan-elete> Lásd erről még: Benkő Zoltán: *Történelmi keresztutak*. Miskolc, 2000, Felsőmagyarországi Kiadó. Valamint: Marschal Adrienn: A POFOSZ szervezése a börtönökben 1956 után. In *Rendszerváltó Szemle*. VIII. évf. (2023) 1–2. sz. 55–63.

⁹ Benkő a SZER 1956-os szerepét erősen bírálta, hetekig tanulmányozta a forradalom idején elhangzott rádióadások szövegeit a SZER levéltárában, és erről külön anyagot készített.

Nem áll rendelkezésünkre semmilyen információ arról, hogy Tollas Tibor és Benkő Zoltán mikor, milyen körülmények között ismerkedtek meg. Benkő hagyatékában csupán néhány levél található, amit Tollas Tibortól kapott. Az elsőt 1957 októberében írta számára a *Nemzetőr* szerkesztője, Benkő akkori feleségét is megszólítva.

„Drága Borika és Zolikám!

Mellékelten küldöm számotokra egy év munkájának gyümölcsét a Fűveskert című vers antológiánkat. Ti első perctől kezdve mellettünk voltatok és ahányszor Münchenbe mentem, ha csak néhány órára is, otthonosan éreztem magamat társaságokban. Egy kis darab magyar otthon voltatok és most fogadjátok tőlem csekély viszonzásként ezt a bizalmat és szeretetet, amit mindenkor éreztem.

Borikának a legbájosabb magyar asszonynak kézcsokomat, Téged Zolikám ezerszer ölel, igaz barátod: Tibor”¹⁰

Meleg, baráti viszonyról árulkodnak az idézett sorok. Tollas Tiborra jellemző volt ez a szívélyes, ma esetleg túlságosan hízelgőnek tűnő hangnem. Borbála Benkő első felesége volt, aki korábban Pfeiffer Zoltán titkárnőjeként dolgozott, az is elképzelhető, hogy rajta keresztül ismerkedett meg a két férfi. Erre utalhat a következő részlet, melyben Tollas csak az asszonyt szólította meg, válaszként a tőle kapott levélre.

„Stein miniszter úrnál járva, szintén hallottam otromba pletykákat, hogy mi Titoisták lettünk. Kérem olvassa továbbra is a lapot és ha ilyen mondatot fel tud fedezni benne, külön jutalmat küldök. [...] Ne felejtse el Borika, hogy Zoli szintén amerikai csoportnál szerepel, de ezt nekem hiába mondanák, a mi barátságunkon csorba nem szenvedne emiatt. [...] Higgycs el Borika, hogy egyoldalúan látja a dolgokat. Ami a legnagyobb baj, hogy valamennyien agyon dolgozzuk magunkat és megviselt idegekkel, egymás fejéhez vágunk jelzőket, melyet egyikünk sem gondol meg. Ez azonban csak időleges összecsapás. A nagy cél hiszem, hogy egy.”¹¹

Benkőné rossz híreket kaphatott a *Nemzetőrrel* kapcsolatban, ezekben az ügyekben igyekezett megnyugtatni őt Tollas, aki következő levelét már csak Benkő Zoltánnak írta, ekkor őt kellett nyugtatnia a lapjában megjelent cikk miatti felháborodása után.

¹⁰ Tollas Tibor levele Benkő Zoltánnak, 1957. október 14. Benkő-hagyaték (HU-MNL-OL P 2258).

¹¹ Tollas Tibor levele Benkő Barbarának, 1957. november 20. Benkő-hagyaték (Uo.).

„Nagyon sajnálom, hogy egy cikk miatt összetépted a *Nemzetört*, és megdőlt benned a bizalom irántunk. Az illető úrról később tudtuk meg múltját és így valóban helytelen volt a cím fölé tenni nevét. [...] Vigyázzunk, hogy a legkisebb hiba se csússzon be, mert itt valóban ellenséges légkörben dolgozik az ember, akár csak otthon. De míg ott tudjuk, hogy ki az ellenség, itt nem. [...] A továbbiakban ne indulj fel olyan gyorsan, mit szólnál akkor, ha Neked kellene napi 40 levelet a szerkesztés mellett megírni? Soraidból azonban főleg ószinte aggodalmat látok, és ezt köszönöm.”¹²

Az „illető úr”, ahogy később a szöveg is utal rá, Gogolák Lajos¹³ történész volt. A Benkő Zoltán haragját kiváltó cikk a *Szabó Lőrinc halálára*¹⁴ címet viselte. Csak vélelmezhető, hogy mi lehetett Benkő baja a nekrológgal; Gogolák végtelesen felmagasztalta Szabó Lőrincet, szinte szentként tekintett a költőre, emellett azt állította róla, hogy került a politikát. Miközben tudható volt, hogy Szabót – minden cáfolat ellenére – antiszemitanak tartották, főleg a *Hitler, a szónok* című 1939-es cikke alapján.¹⁵

Benkő Zoltán később elvált Borbálától, ez is közrejátszhatott a férfiak elhidegülésében. Úgy is magyarázhatjuk a dolgot, hogy amíg kitarzott 1956 eufóriája, addig nem jöttek felszínre az ellentétek, ám utána gyorsan visszaállt az a társadalmi, szociális stb. törésvonal, ami a háború előtt is meghatározta ezeket az embereket. Tollas Tibor ősi katonacsalád sarjaként a Horthy-korszak vezető rétegéhez tartozott, úgy is mint ludovikás tiszt, majd mint csendőr főhadnagy, ehhez képest Benkő Zoltán baloldali kötődésű személy volt a szó hagyományos értelmében, a népi írók határozták meg gondolkodását. Később látni fogjuk Benkő Zoltán milyen elánnal dolgozott Tollas lejárásán, ezekből a fent idézett levelekből sajnos nem derül fény arra, hogy mi váltotta ki belőle az évtizedekig táplált ellenségeskedést.

Az ötvenes évek végétől egy ideig nem látunk olyan dokumentumot, melyben Benkő és Tollas együtt szerepelne, ám a hatvanas évek elejétől már több iratban olvasható mindkettőjük neve, különféle emigráns gyűlések egymással szembenálló résztvevőiként. Erről első kézből Juhász László¹⁶ Tollas védelmében írt hiánypótló tanulmányából tudhatunk.¹⁷ Szövege alapján nyilvánvaló, hogy

¹² Tollas Tibor levele Benkő Zoltánnak, 1957. november 28. Benkő-hagyaték (Uo.).

¹³ Gogolák Lajos (1910–1987) emigráns magyar történész, szlavista, újságíró volt.

¹⁴ Gogolák Lajos: Szabó Lőrinc halálára. In *Nemzetör*. II. évf. (1957) 20. sz. 5.

¹⁵ Gyakran említették Szabó Lőrinc elmarasztalói a jóval korábbi, Hitler hatalomba lépése előtt, 1928-ban írt *Vezér* című versét is.

¹⁶ Juhász László 1933-ban született. Jogi egyetemet végzett, majd az 1956-os forradalom leverése után Ausztriába emigrált. Több mint három évtizedig a Szabad Európa Rádió munkatársa volt, emellett számos helyen publikált.

¹⁷ Juhász László: *Fehér füzet. Tollas Tibor igazsága*. Lakitelek, 2006, Antológia.

olyan információk birtokában volt – legfőképpen Tollas Tibor levelezésének, feljegyzéseinek köszönhetően –, amelyek sok kérdésben a legteljesebb képet adják a történekről. Benkő 1966 nyarán a Bad Godesbergben megtartott közgyűlésen átadta Széchenyi György¹⁸ elnöknek a Kecskési Tibor elleni népbíró-sági ítéletet. Ez nagy felháborodást keltett a többség körében, ráadásul Benkő hazudott arról, hogyan jutott az iratokhoz. Tollas szerint már 1963-ban is voltak előzményei a köztük kitört háborúskodásnak.

„Az 1963-ban megtartott washingtoni Szabadságharcos Világkongresszus leplezte le a Mikófalvy–Benkő-csoportot, akik olyan személyeket gyűjtöttek össze a washingtoni kongresszusra, kik képesek ott személyemet és a *Nemzetőr* tekintélyét tönkretenni. Előtte titokban egy müncheni nyomdában *Szabadságharcos* cím alatt egy kis lapot adtak ki, melyet közösen Mikófalvy¹⁹ és Benkő szerkesztett... Egy egész éjszakán folyt a vezetői megbeszélés, ahol Mikófalvy és társai a *Nemzetőrt* szélsőségesnek bélyegezték, mert az nem ismeri el a magyarországi enyhítéseket és nem hajlandó a »flexibilitás« útjára térni. A megbontási kísérlet csúfos kudarcot vallott. Mikófalvy megbukott, s a politikai fogoly társelnökségre általa javasolt Benkő Zoltán helyett a döntő többség engem választott.”

1965-ben Benkő a Szabadságharcos Világszövetség németországi vezetője lett, és nyíltan szembefordult az egész szervezet Dálnoki Veress Lajos²⁰ vezette szárnyával. Ennek az lett a következménye, hogy Benkőt 1966 augusztusában azonnali hatállyal kizárták a Szövetségből.

Ilyen előzmények után foghattak hozzá Benkőék a *Fekete füzet* szerkesztéséhez, amit nagyban segített a Magyarországon megjelenő, Lévai Jenő által írt lejárato cikkek sora is. Az *Új Élet*ben két, a *Népszabadság*ban pedig egy hosszú cikk jelent meg a holokauszttal foglalkozó újságíró tollából.²¹ Egyértelműen megállapítható, hogy a cikkek a népbíró-sági ítélet alapján születtek, hozzájuk költött számos rágalom kíséretében. A megjelenések időzítése sem lehetett véletlen: az egész nyugati emigráció az ötvenhatos forradalom tízéves évfordulójának megemlékezésére készült. A kádári konszolidációnak nevezett folyamatnak nem tett jót, hogy Nyugat-Európában a forradalom véres leverésével, Nagy

¹⁸ Széchenyi György (1910–1984) jogász, főispán, újságíró, a Politikai Foglyok Szövetségének elnöke, a *Politikai Fogoly* felelős szerkesztője volt.

¹⁹ Mikófalvy Lajos (1927–1993) ügyvéd, lapszerkesztő. Később a magyar hatóságokkal együttműködve hazatelepült és komolyabb retorzió nélkül folytathatta ügyvédi praxisát.

²⁰ Dálnoki Veress Lajos (1889–1976): vezérezredes, politikus, a Szabadságharcos Világszövetség elnöke.

²¹ Lévai Jenő: A beregszászi gettó parancsnokából – „magyar szabadsághős”. In *Új Élet*. 1965. május 15. Uő.: A beregszászi gettó parancsnokából – „magyar nemzeti hős”. In *Új Élet*. 1965. augusztus 1. Uő.: Tollas, aki védi Törököt. In *Népszabadság*. 1966. február 27.

Imre kivégzésének emlékével foglalkoznak, szükségszerű volt a forradalom eszméjének legaktívabb zászlóvivőit elhallgattatni.

A *Fekete füzet* azonban csak egy évvel később, 1967-ben jelent meg. Szerzői nem vállalták a nevüket, a későbbiekben is mindvégig letagadták a szerkesztésben való szerepüket, valamint készakarva rossz postacímet adtak meg. Ugyanakkor levelezéseikből egyértelműen megállapítható, kik bábáskodtak a füzet születésénél. A Politikatörténeti Intézet Levéltárának Benkő által leadott iratok közül is több bizonyító erejű ebben a vonatkozásban. Az egyiket Gálfi Gézának²² írta nem sokkal a füzet megjelenése előtt.

„Itt vagyok éppen Fekete atyánál és mindjárt válaszolok is a leveledre röviden. [...] Nagyon fontos, hogy a javaslatomra elfogadott nyilatkozat Tollasról és társairól, bomlasztó munkájáról, tarhálásairól, kétes múltjáról stb. minél előbb tető alá kerüljön és kinyomtassuk, ha lehet 15 ezer példányban és szerteszórjuk a világban. Csak a nyilvánosság előtt és tényekkel lehet ezt a csatát elintézni, aki mindennek a mérgezője.”²³

Így máris azonosíthatjuk Benkő két tettestársát: P. Fekete Géza²⁴ ferences szerzetest és Gálfi Gézát. Harmadik segítőjét, Csáky Aladárt az egész Tollas-ügy kapcsán sokat emlegették társai, azonban tőle származó iratot csupán egyetlen egyet leltem fel Benkő Zoltán hagyatékában.

„Ne haragudj a késelemért, de nagyon el voltam foglalva és a körlevél tervezetét is alaposan áttanulmányoztam. Minél többször olvastam át, annál többet javítottam rajta, úgy, hogy végül is újra kellett gépelnem. Egy ilyen nagy nyilvánosság elé kerülő iratot alaposan meg kell fésülni, mielőtt kimegy, nehogy visszafelé süljön el a fegyver. *Ezért a Te tervezetedet alapul véve* [kiemelés: H.G.], írtam át úgy, ahogy én tartanám helyesnek a kiadását, persze még így is van benne helyesírási, stilisztikai, sőt egyéb hiba is biztosan. Természetesen én nem vagyok a vizsgálóbizottság tagja és így az én tervezetem csak javaslat, úgy adjátok ki, ahogy jónak látjátok.”²⁵

Az eredeti, kézzel írott szöveg perdöntő bizonyítéka, hogy Csáky maga is véleményezte a készülő *Fekete füzetet*, melynek szerzője Benkő volt. Visszatérő

²² Gálfi Géza (1918–1998): ügyvéd, minőségbiztosítási szakember. A volt politikai foglyok franciaországi és európai szervezeteinek egyik vezetője.

²³ Benkő Zoltán levele Gálfi Gézának, 1967. június 2. Benkő-hagyaték (Politikatörténeti Intézet Levéltára, 8–13. fond).

²⁴ Fekete Géza Bertalan OFM (1913–2006): ferences szerzetes, író, szerkesztő, a menekült magyarok papja.

²⁵ Csáky Aladár levele Benkő Zoltánnak, 1967. augusztus 11. Benkő-hagyaték (PIL, 8–13. fond).

elem, hogy mindenki, aki részt vett a szöveg megírásában, azt mindvégig tagadta még a magánlevelezésben is, hogy tagja lenne a vizsgálóbizottságnak.

A Magyar Politikai Foglyok Szövetségének Személyi Kérdések Bizottsága kapta meg a nem túl hálás feladatot, hogy megvizsgálja a *Fekete füzet* születésének körülményeit, és állításainak valóságtartalmát. A bizottság vezetője Rezsőfi Alajos²⁶ volt, aki először nem is közvetlenül Benkőtől, hanem a füzetet kiadó szervezet vezetőitől kért adatokat:

„Kedves Honfitársaim!

A Politikai Foglyok Szövetségének Személyi Vizsgálóbizottsága nevében a következő adatok közlésére kérlek Benneteket: a Magyar Szabadságharcos Parlament és a Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Világszövetség Vizsgálóbizottságának tagjainak neve, felhatalmazásuk az említett két egyesület erre jogosult szerve részéről, címe (ez utóbbit csak abban az esetben, ha nem azonos a *Fekete füzet*-ben feltüntetett). Továbbá: 1. Honnan, kinek a közreműködésével s hogyan szerezte be a Vizsgálóbizottság a kommunista hatóságok birtokában levő iratok adatait [...]. Kérésünket a következőkkel indokoljuk: Elhangzottak állítások, hogy a *Fekete füzet* csak egy-két embernek Műve, bosszúból, pénzhajhászból stb., a magyarországi kommunista hatóságok teljes támogatásával jött létre, adatokat közvetlenül onnan juttatták az összeállítók kezeihez, a megadott cím Postfach 141 Franz Baumatangl nevű kereskedőé, aki német ember lévén nem tagja magyar egyesületnek. Végül pedig mert a *Fekete füzet* néhány adatát hiányosnak vagy nem kielégítőnek találtuk.”²⁷

Rezsőfiék minden részletet igyekeztek kivizsgálni, minden említett „tanútól” próbáltak információt gyűjteni. Benkő válaszolt Rezsőfinek a Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Szövetség főtitkáráként. Taktikusan elbújt a szervezet és az abban betöltött tisztsége mögé, maguk mellé véve a Szabadságharcos Parlamentet is.

„Igen tisztelt kedves Honfitársunk!

1968. jan. 29-én írott levelét Tollas Tibor és a *Nemzetőr* ügyében köszönettel megkaptuk és továbbítottuk kérdéseit megválaszolás végett a Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Szövetség és Szabadságharcos Parlament Vizsgálóbizottságának. Az így keletkezett késésért elnézést ké-

²⁶ Rezsőfi Alajos (1918–1997): hadbíró, svédországi emigráns vezető.

²⁷ Rezsőfi Alajos levele a Magyar Szabadságharcos (*Nemzetőr*) Szövetség részére, 1968. január 29. Benkő-hagyaték (PIL, 8–13. fond).

rünk. A Vizsgálóbizottság megbízásából a feltett kérdésekre a következő válaszokat továbbítjuk:

ad 1. E levéllel egyidejűleg elküldtük a Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Szöv. és Szabadságharcos Parlament legújabb hivatalos Értesítőjét, amelynek 13-ik oldalán lévő cikk választ ad kérdésekre. Ebben többek közt ez áll: »A Vizsgálóbizottság névsorát egyelőre nem hozza nyilvánosságra a Világszövetség éppen a Tollas Tibor körül történt 'furcsa véletlenek' miatt, mint Gyümölcsfalvy Imre²⁸ rejtélyes és tragikus halála, valamint dr. Mikófalvy Lajos ügynök hazatelepülése. Mindketten a *Nemzetőr* kiadóhivatali vezetői voltak. A jelentést a legközelebbi – 1968 tavaszán Montrealban megrendezésre kerülő – Magyar Szabadságharcos parlamenti ülés plénuma elé terjesztik a Vizsgálóbizottság tagjai.«

Úgy hisszük ezzel feleslegessé válik első kérdések és egyszer és mindenkorra elintézés nyert az a taktikai húzás, hogy a »*Fekete füzet* csak egy-két ember műve bosszúból, pénzhajhászásból stb., a magyarországi kommunista hatóságok teljes támogatásával jött létre, adatokat közvetlenül onnan juttatták az összeállítók kezeihez« stb. stb. Reméljük nem feltételezitek, hogy a fenti Szabadságharcos Világszövetség vezetői, a Pongrátz testvérek és a Hóka fivérek, a Korvin-köz védői magyarországi kommunista ügynökök?! [...]

ad 2. A Vizsgálóbizottság azokat az eredeti iratokat, ill. azok hiteles fotokópiáit használta fel, amelyeket 1956-ban magyar szabadságharcosok az ÁVO irattárából megszereztek és amelyeket a Magyar Történelmi Intézet, Neumarkt St. Veit tulajdonába kerültek. [...]

Politikai fogoly volt-e Tollas Tibor vagy nem? Ez a fő kérdés! Semmit sem tud felhozni Tollas arra vonatkozólag, hogy tényleg az volt. Emberek megkínzása nem politikai ügy! Más politikai ügye meg nem volt (pld. demokrácia ellenes izgatás, összeesküvés, kémkedés stb.), mert akkor ezt nyilván felhozta volna a kommunista népbíróság. De még ez sem tudott ellene politikai vádat emelni!

A Vizsgálóbizottság sajnálja, hogy levelében a kérdések zömmel a nem lényeges és oda nem tartozó jelenségekre vonatkoznak és reméli, hogy még ebben a vonatkozásban is sikerült a kétségeket eloszlatni.²⁹

A levél bevezetésében Benkő Zoltán látszólag meggyőzően játszott el, mint-ha egy kollektív szervezet állt volna egyszemélyes akciója mögött, legalábbis a

²⁸ 1961. december 12-én a müncheni Angol-kertben – a Szabad Európa Rádió közelében – holtan találták Gyümölcsfalvy Imrét. A hatóságok idegenkezűsége utaló nyomot nem találtak, szerintük a magyar férfi öngyilkos lett. Korábban a *Nemzetőr* kiadójában dolgozott.

²⁹ Benkő Zoltán levele Rezsőfi Alajosnak 1968. február 20. Benkő-hagyaték (HU-MNL-OL P 2258).

„továbbították a kérdéseit” fordulat ezt volt hivatott alátámasztani, s utána a „vizsgálóbizottság megbízásából” következtek a válaszok. Benkő az első pontban tett állításaival azt sugallta, hogy ha fény derült volna a füzet szerzőinek kilétére, akkor életveszélybe kerültek volna az érintettek. Ám a két eset – Gyümölcsfalvyé és Mikófalvyé – annyira eltérő volt, hogy így állításaival logikai bakugrást követett el, hiszen akkor az ellenfelek meggyilkolásától a Kádár-rendszer kegyeltjévé válásáig vezetett volna a Tollas által üldözötték útja. Benkő érvek helyett pajzsként emelte maga elé Pongrátzékat és Hókáékat mint igazi forradalmárokat.³⁰

Sokszor cáfolt állítás, hogy az ÁVO anyagaiból szereztek iratokat a szabadságharcosok,³¹ miközben Benkőék többször utalnak leveleikben arra, hogy a magyar állambiztonsági szervektől kapták meg a dokumentumokat valamelyik követségen keresztül. Benkőnek kellett volna bizonyítania, hogy Tollas nem volt politikai fogoly. Teljesen fals az érvelése, miszerint ha nem izgatás vagy összeesküvés szerepel az ítéletben, akkor nem politikai ügyben járnak el. Bizonyítani kellett volna, hogy Tollas Tibor valóban embereket kínozott, ám ez nem történt meg. Mindenesetre Benkő erősen provokatív stílusú válasza ingerültebb hangnemet váltott ki Rezsőfiből is, s igyekezett helyre tenni honfitársait.

„A Vizsgálóbizottság záró soraiban kifejezte sajnálkozását, hogy kérdéseink zömmel nem lényeges és oda nem tartozó jelenségekre vonatkoztak, ezzel kapcsolatban annyit, hogy kérdéseinket nem mások tetszése vagy nem tetszése szerint tesszük fel, hanem aszerint, hogy mit tartunk szükségesnek megvilágítani. Így például, ha valaki a mai magyar rendszer birtokában lévő, titkosan kezelt iratokra hivatkozik, azokat másolatban fel is mutatja, olyan ügyben, ami a kommunista rendszer tetszésével találkozni látszik, a saját érdekében fel kell, hogy készülve legyen az iratok megszerzésének megvilágítására, ellenkező esetben csak önmagát okolhatja, ha nem tudja megvédeni magát attól a gyanútól, hogy a szóban forgó adatokat a közös ügy sikere érdekében azoktól kapta meg.”³²

Rezsőfi levelének kulcsmondata az egész ügy szempontjából a következő: „mert remélhetőleg nem kívánja, hogy a vádlottak bizonyítsák be ártatlanságu-

³⁰ Évekkel később így írt Gálfi Benkőnek Hókáról: „Hóka Ernő, akiről odahaza sohasem hallottunk – az 56-os forradalomban sem.”

³¹ Visszatérő legenda volt az emigránsok közötti vitákban, hogy ki mit „vitt ki” magával Nyugatra. Miközben számos dokumentum és visszaemlékezés alapján tudható, hogy az 1956-os menekültek csak a legszükségesebb holmijukkal jutottak át a vasfüggönyön, kizárt, hogy verseskötetekkel, dossziékkal felmálházva vágtak volna neki a veszélyes, bizonytalanba vezető útnak.

³² Rezsőfi Alajos levele a Magyar Szabadságharcos (*Nemzetőr*) Szövetség részére, 1968. március 1. Benkő-hagyaték (PIL, 8–13. fond).

kat.” Ám Benkőék nem szolgálhattak bizonyítékokkal, mert nem volt ilyen a birtokukban. Helyette újabb vádakat küldtek Tollas és más emigráns vezetők ellen. Ezek után látta szükségét Rezsőfi, hogy személyesen, mint magánember szólítsa meg Benkőt.

„Amint levelem kezdetén említettem, Szigeti³³ ellen tett feljelentésed, az egyház német hatóságainál, helyesebben az ez adta teljes tehetetlenség tudata vett rá, hogy közvetlenül és csak a magam nevében forduljak Hozzád. Tudnod kell, hogy ezt sose tettem volna, ha nem lennék száz százalékgig meggyőződve róla, hogy az ellened – számos támadásod vélt, legegyszerűbb „megcáfolására” – terjesztett hírek „ávós kapcsolatokról” rágalmak csupán.

Nem tudom, elgondolkoztál e valaha nyugodt óráidban, hogy hadakozásaidnak van-e elérhető célja – a nyilvánvaló eredménnyel a romboláson túl? Mennyi energiát, pénzt ölsz bele s kinek lesz ebből valami haszna? A kölcsönös vádaskodók egyre dühödtebb ütemben élettartalommá fokozódnak mindkét vagy mindahány részről. Meddig tart ez még és hova vezet?

Tíz egynehány évvel ezelőtt jog nélküli, megrugdosott páriákká alacsonyítva tisztán láttuk ellenségeinket, most összekeverjük őket sok veszélyt és próbát kiállott sorstársainkkal s egymásra kiáltjuk a „feszítsd meg”-et. De a drótok és rácsok mögött otthon ma is ártatlan emberek vannak, akik – miként mi is egykor – elvárják a szabad világban levőktől, hogy azok kiáltsanak helyettük is. [...]

Nagyon kérek, ha van valami elképzelésed, javaslatod, feltételed, ami talán oda vezet, hogy ez az eszeveszett belső harc, amiből kizárólag csak hazánk elnyomóinak van haszna, megszűnjön, közöld haladéktalanul velem, megpróbálok a másik féllel is kapcsolatba lépni ugyanebben a szellemben.”³⁴

Ahogy a mondás tartja: a stílus maga az ember! Higgadt, baráti hangvételi levél, érvekkel alátámasztva. Sajnos azonban, semmi fogamatja nem lett.

Az egész Benkő–Tollas párharc iratanyagában számos utalás történt a csatázó felek közötti megegyezésre, melynek hivatalos változata német nyelvű volt, ám Benkő hagyatékában a magyar változat is megtalálható. Keltezése 1968. december 17-i.

³³ Szigeti István (1928–?), katolikus pap. Az emigrációban Aachenben volt lelkész, és más szervezetekben is aktívan részt vett.

³⁴ Rezsőfi Alajos levele Benkő Zoltánnak, 1968. május 1. Benkő-hagyaték (PIL, 8–13. fond).

„Megegyezés

A Kecskési-Tollas és Dr. Benkő közötti mindkét polgári per befejezése érdekében a felek a következőkben egyeztek meg:

1. Dr. Benkő kijelenti, hogy ő a „Fekete füzetet” sem nem állította elő, sem nem szerkesztette, sem nem terjesztette. Mégis közli, hogy mint a Németországi Magyar Szabadságharcos Szövetség főtitkára a Tollas Tibor ellen irányuló „Fekete füzet” akcióra postafiókját rendelkezésre bocsátotta és ennyiben vett részt a „Fekete füzet” terjesztésében és előállításában.

2. Dr. Benkő sajnálja, hogy a „Fekete füzetben” többek között olyan dokumentációs anyag került felhasználásra, melynek valóságát és teljességét nem lehetett felülvizsgálni vagy nem lett felül vizsgálva. Ez vonatkozik különösen a budapesti Népbíróság 1948. június 18-án hozott ítéletére. Dr. Benkő tudatában van, hogy az akkori budapesti népbíróság nem jogállam szerű bíróság volt és általában nem jogállamszerű alanyi és perjogi alapon hozta döntéseit.

3. Tollas Tibor ezt a nyilatkozatot elfogadja.

4. Ezzel az u.n. „einstweilige Verfügung” eljárás (a Fekete füzet terjesztésének letiltására) Aktaszám: 21-0-279/68, I. sz. Müncheneri Bíróság, valamint 9-U-1912/68 Müncheneri Felsőbíróság, valamint a főügy (kártérítés) Aktaszám: 21 21-O-278/68, Müncheneri I. sz. Bíróság, elintézését nyert.

5. A perlekedő felek a magyar emigráción belüli ellentétek félretétele érdekében kötelezik magukat, hogy minden egymás elleni támadástól, akár nyílt vagy privát területen, tartózkodnak.

6. A Müncheneri Felsőbíróság előtt 1968. dec. 17-én a 9-U-1912/68 sz. alatti eljárás alkalmával bíróságilag jegyzőkönyvezett megegyezés tárgya ennek a megállapodásnak.

7. Mindkét félnek jogában áll mindkét megegyezést kommentár nélkül nyilvánosságra hozni.”

Tollas Tibor nagyvonalúságát mutatja a 3. pont, melyben elfogadja az első két pont szövegét, különösen az első pont első felét, pedig ekkor már biztosan tudhatta, hogy Benkő állt a lejáratása mögött. Vélhetően úgy állt hozzá, jobb a békesség, ezzel a megegyezéssel lezárulnak az ellene folyó támadások, s egy ilyen megállapodás után Benkő is óvatosabb lesz, ha a háttérben agitál is ellene, a nyilvánosságban nem teheti ezt többet büntetlenül.

Ahogy a bevezetőben már említettem, Benkő maga is célszemély volt a magyar elhárítás számára, ezért küldték a nyakára a „Nógrádi” fedőnevű ügynököket. Noha a következő jelentésből Benkő indulatainak pontos okát továbbra sem ismerhetjük meg Tollas Tiborral szemben, mégis kicsit közelebb kerülhetünk az egykori recski rab világlátásához, felfogásához az emigrációs csatározásokat illetően.

„Benkő elmondotta, hogy szinte üdülés számára, hogy Tollással – mind írásban, mind szóban, mind bíróság előtt – valahogy meg tud küzdeni. Tollast sötét egyénnek tartja, és minden hobbija abban nyilvánul meg, hogy Tollasnak borsot törjön az orra alá és bosszantsa, bántsa és vele szemben harcoljon. [...]

Benkő büszkén mutatta, hogy ez neki mennyi energiájába került, ezt összegyűjteni, a népbírói ítéletének indokolását és egyebeket, amelyek segítségével igyekezett Tollasnak a kinti tevékenységét gátolni, annak súlyát és hitelét rontani.

Elmondta Benkő még azt is ezzel az alakkal kapcsolatban, hogy mint csendőrtiszt ő az egyetlen olyan nyugati emigrált szervezetnek egyik prominens tagja, akiben a régi értelemben vett fegyelem, vak fegyelem fennáll. Ezek a csendőrök, a Nyugaton élő csendőrök, akik ma is hallatlan drillben élnek. Mindenki mindenkiért exponálja magát, és a régi rangok, a régi beosztások élő valóságok, és Tollas ezek közül egy elég súllyal rendelkező valaki.”³⁵

„Nógrádi Antal” fedőnéven Baranyai Vince³⁶ adta a jelentést. Tollas egyáltalán nem exponálta magát emigráns csendőrszervezetekben, éppen ellenkezőleg, inkább igyekezett elfelejteni és elfeledtetni a múltjának ezt a szakaszát.

Hiába kötötték meg a Benkő–Tollas megállapodást, a *Fekete füzet* terjesztésével továbbra sem álltak le a következő években. Éltető J. Lajos³⁷ az *ITT-OTT* címet viselő, Amerikában megjelenő folyóirat szerkesztőjeként 1972 februárjában írt lényeglátó cikket a füzet rejtélyes szerkesztőiről és tartalmáról:

„A napokban többször átolvastam. Először félig-meddig meggyőzően hatott rám, első látásra alapos munkának tűnt. Túl alaposnak. Akkora gazember, mint a Jelentés Tollasa, nemigen akad a földtekén. Tollas a rózsaszínű, Tollas a komitácsi, Tollas az árpádsávos, Tollas az ávós, Tollas az álhős, Tollas a sikkasztó – és Tollas a gyilkos. Jellemábrázolásban nem marad egyetlen mentő vonás sem, akármilyen szempontból akarná az ember megítélni. Nekem éppen ez tűnt fel, ez a totalitása a kollektív j'accusenek. Elvégre csak ragadt az emberre idekint valami az angolszász közjog szelleméből, ami az ilyen eljárást nem csak hogy nem tűri meg, de

³⁵ ÁBTL O-14520/4 „Kastély”. „Nógrádi”. Pécs, 1969. október 25.

³⁶ „Barna Viktor” fedőnéven is foglalkoztatták. A BM Magas és Mélyépítő Vállalatánál dolgozott Pécsen, korábban tagja volt az FKGP-nek, majd politikai elítélt volt. 1961-ben szervezték be anyagi érdekeltségére hivatkozva.

³⁷ Éltető Lajos (1938–2019): egyetemi tanár, szerkesztő.

egyenesen felháborítónak tartja. Mert itt már nem meghatározható vádakról van szó, hanem utalásokról, célzásokról, implikációkról, melyek célja nem a nyilvánosság előtt való kérdőre vonás (ezen túl amúgy sem léphetnének magánszemélyek), hanem egy embernek az erkölcsi megsemmisítéséről. A „dokumentum” nem más, mint *reductio ad nullam* Tollas Tiborra nézve – illetve annak szánták valakik.”³⁸

A jó tollal és könnyed stílusban megírt szöveg talán még nem hozta volna meg Benkő Zoltán harci kedvét, ám Tollas következő számban megjelent rövid, a főszerkesztőnek írt levele kiverte nála a biztosítékot. Tollas ugyanis valóban tett olyan állítást, aminek alapja – legalábbis egyelőre – nem igazolható.

„Nemrég kaptam meg hajópostával az *ITT-OTT* legutóbbi számát, amelyben a Fekete könyvvel kapcsolatban oly egyértelműen állást foglalsz. Ez az állásfoglalásod kétszeresen jólesik, mert az ellenbizonyítékok ismerete nélkül álltál mellém. Azóta úgy tudom a Politikai Foglyok vezetősége elküldte az ezzel kapcsolatos kivizsgáló jelentését, amelyhez én csak annyit szeretnék hozzátenni, hogy a német bíróságnál is elégtételt kaptam és a Fekete könyv terjesztését hat hónapi börtön vagy pénzbüntetés terhe mellett megtiltották.”³⁹

Tollas Tibor tehát úgy nyilatkozott, hogy pénzbírság vagy börtön járhat a *Fekete füzet* terjesztéséért. Benkő ezzel szemben azt állította leveleiben, hogy csak az elsőfokú bírósági döntésben szerepelt ilyen kitétel, ám szerinte ez a döntés a felsőbb bíróság előtt megkötött megállapodással érvényét veszítette. Ezt a vitát dokumentumok hiányában nem tudom eldönteni. Jogászok véleménye szerint, ez akkor lett volna így, ha folytatódik a per másodfokon, és annak részeként jött volna létre a megállapodás. Mivel Tollas fenti állításán túl a szerkesztőségi levelekben is jobbra Tollas pártját fogó megnyilatkozások jelentek meg, egy helyütt Benkőt név szerint is említve,⁴⁰ ezért Benkő egy barátságos, a nyomdaköltségekre plusz forrást is felajánló levelet küldött a szerkesztőségnek. Ám hiábavaló volt minden próbálkozása, az *ITT-OTT* főszerkesztője elutasította kérését. Ezt Benkő már nem tudta higgadtan kezelni, és előző levelétől igen eltérő, indulatos hangvétellű, vagdalkozó levelet küldött a szerkesztőségnek:

³⁸ Éltető J. Lajos: Fekete könyv. In *ITT-OTT*. V. évf. (1972). 2. sz. 4–6.

³⁹ Tollas Tibor levele Éltető J. Lajosnak. In *ITT-OTT*. V. évf. (1972) 5. sz. 29.

⁴⁰ „Meg kell jegyeznünk: igen sajnálatosnak tartjuk, hogy az 1967 augusztusában kelt gyalázkodó iratot ismeretlen kezek még napjainkban is terjesztik, Dr. Benkő Zoltán német bíróság előtt tett ígéretet arra, hogy a terjesztést beszüntetik.” Helcz Tibor olvasói levele. In *ITT-OTT*. V. évf. (1972) 4. sz. 31–32.

„Úgy látszik, az emigrációs sajtó nehézségeit ilyen aknamunkával kívánják Budapestről általuk megnyert vagy félrevezetett személyek támogatásával kihasználni. Mi ez, ha nem alattomos gyanúsítás és a bíróság előtti megegyezés megszegése, mikor mindenki tudja, hogy a másik oldalon a perben és Tollással kapcsolatban én voltam exponálva! Ezzel szemben Éltető szokásához híven mellébeszélve nekem azt írja, hogy bírósági megegyezést »azok szegték meg, akik a Fekete Könyvet a megegyezés dacára (szép magyar szó!) továbbra is terjesztették«. Önök állítólag újságot írnak, de úgy látom olvasni nem tudnak! Senki nem egyezett meg abban, hogy a fekete könyvet nem terjesztik! De ilyenben megegyezni nem is lehet, mert ez a felek hatalmán kívül áll, ugyanis hogyan tilthatom én meg Pityi Palkónak, hogy ne küldje el a birtokában lévő Fekete Könyvet a barátjának vagy ismerősének! Nekem sajnos csak egy példányom van, mígnem valamelyik jó barátom nem tisztel meg egy példánnyal.”⁴¹

Ahogy olvashattuk, valóban nem szerepel olyan kitétel a felek közötti megegyezésben, hogy a füzetet nem terjesztik, csak hogy minden egymás telleni támadástól tartózkodnak. Tollas nem állította, hogy Benkő terjeszti a füzetet, Helcz Tibor pedig „ismeretlen kezek”-et említ olvasói levelében. A terjedelmi korlátok miatt a jelen tanulmányban nem közölt levelek ismeretében megállapíthatjuk, hogy a *Fekete füzetet* Benkő tudtával és beleegyezésével továbbra is terjesztették, ám egy ideig ez ellen a nyilvánosságban nem szólalt fel Tollas. Azonban, ha megjelent volna a cikke az *ITT-OTT*-ban, akkor már megszegte volna a megállapodást. Ugyanis szövegében megismételte, hogy Tollas mindkét diktatúrát kiszolgálta, előbb csendőrként, majd rendőrként.

Benkő az *ITT-OTT* szerkesztőivel vívott harca után a német írószövetség magyar írói munkacsoportjába kérte a felvételét; erős meggyőződéssel a maga alkalmasságáról, és legalább ugyanolyan erős kételyekkel a már régóta felvett tagokkal kapcsolatosan.

„Ami Tollas Tibor ügyét illeti, engem is nagyon megdöbbenett, hogy jó nevű, demokratikus gondolkozású írók hogyan engedhették meg, hogy ezzel a személlyel együtt emlegessék neveiket, és hogy főleg hogyan vehették fel Tollast egy magyar írói munkaközösségbe.”⁴²

Az 1975-ös keltezésű levél is azt reprezentálja, hogy Benkő Zoltán továbbra sem tudta elviselni Tollas Tibor jelenlétét a nyugati magyarság szervezeteiben.

⁴¹ Benkő Zoltán levele az *ITT-OTT* szerkesztőségének, 1972. október 12. Benkő-hagyaték (PIL, 8–13. fond).

⁴² Benkő Zoltán levele Arbeitsgemeinschaft Ungarischer Schriftsteller in d. BRD. (Ujlaky Charlotte kezéhez) 1975. jan. 19. Benkő-hagyaték (PIL, 8–13. fond).

Élete végéi gyűjtötte az anyagokat, számos embernek írt például arról, hogyan emlékeznek Tollas börtönbéli viselkedéséről, tudnak-e bármilyen kompromittáló mozzanatról a költővel kapcsolatban. Ám hiábavaló volt a több évtizednyi gyűjtőmunka, semmilyen bizonyítható konkrétumot nem tudott felmutatni Tollas ellen. Ha megfogadta volna Rezsőfi Alajos tanácsait, könnyebben tekinthetnénk rá igazi hősként a Recsken elszenvedett szenvedései okán, s Tollas Tibort pedig végre a maga érdemei szerint ítélné meg az utókor.